

De natie als studentenhuus

Ad de Bruijne, in: *Nederlands Dagblad*, 20 juli 2012.

Rond politiek ontstaat gemakkelijk een kloof tussen theorie en praktijk. Politici en media zijn druk met praktische maatregelen en missen ruimte voor diepere reflectie. Politieke filosofie en theologie laten zich meevoeren in hoge gedachtevluchten zonder ooit te landen in de werkelijkheid van het politieke ambacht zelf. In dit boek worden deze twee risico's vermeden.

De veelbelovende politiek filosoof Rutger Claassen schreef met zijn *Het huis van de vrijheid* een politieke filosofie die vol staat met actuele politieke toepassingen. Hij bracht een zeldzame combinatie tot stand tussen voldoende diepgaande theorievorming en werkbare praktische doordening. Claassen is in gesprek met de grote politieke denkers uit verleden en heden, schrijft helder en boeit de lezer tegelijk met herkenbare onderwerpen als rookverbod en zondagsrust, basispakket en kunstsubsidies, schulden crisis en duurzaamheid, nationale identiteit en inburgeringsplicht. Daarmee heeft hij voldaan aan een van zijn ambities met dit boek, namelijk het duiden en zo dienen van de huidige Nederlandse politieke praktijk. Bovendien maakt hij steeds waar wat hij in het begin poneert, namelijk dat bij de politieke kwesties van vandaag de oude tegenstelling links-rechts niet meer voldoet.

Vanuit zijn filosofische vertrekpunten bereikt Claassen langs een meestal uitstekend beargumenteerde denkroute een opmerkelijke combinatie van standpunten waarin links en rechts door elkaar heen lopen. Zo laat hij weinig heel van de argumenten voor een algemeen rookverbod in de horeca, vindt hij het tegelijk geen probleem dat via wetgeving winkelsluiting op zondag wordt afgedwongen en meent hij dat de rechter het zeilmisje Laura Dekker ten onrechte liet vertrekken voor haar wereldreis. Ook vindt hij dat de zorgkosten bij ongezonde leefstijlen wel vergoed moeten blijven, betwijfelt hij de wijsheid van de Balkenendenorm, relateert hij de feministische obsessie met betaalde arbeid, en meent hij dat we moeten gaan voor nulgroei of zelfs negatieve groei. Verder hoeft de pensioenleeftijd misschien toch niet omhoog, is erkenning van een nationale identiteit onmisbaar, moet de overheid traditionele gemeenschappen met zachte hand openbreken, dienen migranten zich aan te passen, maar mag toch het Suikerfeest best een christelijke feestdag vervangen.

Individuele autonomie

Herhaaldelijk versterkt Claassen zijn betoog met treffende vergelijkingen. Tegenover Maxima's stelling dat 'de Nederlander' niet bestaat en in aanvulling op

het pleidooi van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid om meervoudige identificatiemogelijkheden met Nederland te erkennen, noemt Claassen een onderscheid in niveaus nodig. Natuurlijk kun je bij verschillende gemeenschappen tegelijk horen, zegt hij, maar alleen als deze ongelijksoortig zijn. Je kunt wel tegelijk Nederlander, supporter en vrijwilliger zijn, maar niet zowel fan van Ajax als van Feyenoord. Op dezelfde manier vindt hij een dubbele nationaliteit problematisch. Tegelijk is de samenhang in een natie niet zo natuurlijk en close als in een familie of vriendengroep. Claassen stelt in plaats daarvan de leuke en ook doeltreffende vergelijking van het onbepaalde en open samenleven van studenten in een studentenhuus.

Mijn enthousiasme over dit boek vermindert zodra Claassens principiële visie aan de orde komt. Hij ambieert een eigentijds liberalisme, 'liberalisme 2.0', waarbij liberaal breder is dan de partijtradities van bijvoorbeeld VVD of D'66. De kernbegrippen van de verlichting (gelijkheid, tolerantie en vooral vrijheid) behoeven herijking met het oog op de vragen van vandaag. Centraal zet hij daarbij de individuele autonomie. Politiek moet niet meer en niet minder willen regelen dan wat die individuele autonomie dient. Anders gezegd: vrijheid is het hoogste ideaal en de politieke vraag is steeds weer wat de staat moet doen om voor zijn burgers vrijheid te realiseren. Daarbij moet de staat zo veel mogelijk neutraal blijven ten opzichte van allerlei levensbeschouwelijk ingevulde idealen die mensen vanuit hun vrijheid nastreven. Zeker in een tijd van ontzuiling met een privatisering van levensvisies kan dat niet anders. Claassen erkent overigens dat ook het streven naar autonomie zelf een levensbeschouwelijk karakter heeft, maar hij beschouwt dit als het minst ingevulde ideaal van het goede leven en daarom als de beste optie voor het inrichten van een politieke gemeenschap.

politieke terughoudendheid

Qua structuur is deze visie verwant aan een christelijke benadering waar ik zelf achter sta. Deze maakt verschil tussen de sfeer waarin je rechtstreeks de ingevulde idealen van het christelijk geloof leeft en nastreeft, en de beperkte en voorlopige context van de politiek waarin je deze minstens matigt en aanpast. Dat heeft inderdaad ook iets te maken met respect voor de vrijheid en de autonomie van burgers die geen christen zijn. Wat je alleen van hen kunt verwachten in de weg van vrijwillige bekering, mag je niet zomaar met politieke middelen afdwingen. Maar anders dan bij Claassen staat christelijke politieke actie niet in dienst van een vorm van individuele autonomie, maar van God en zijn doel met schepping en mensheid. Een door christelijke idealen gestuurde politieke terughoudendheid vormt daarmee een beter alternatief voor Claassens 'minst ingevulde ideaal van het goede leven', juist omdat alleen onder God werkelijk leven mogelijk is. Ook individuele vrijheden profiteren daarvan meer dan in zijn 'agnostisch liberalisme'. Dat blijkt bij

Claassens ambitie om gesloten gemeenschappen van staatswege open te breken. Hij zegt met Rousseau dat de gemeenschap mensen 'dwingt om vrij te zijn'.

Uitdagend

Bovendien blijft Claassens autonomie-benadering te immanent, terwijl hij toch wel oog toont voor de noodzaak van een meer emotionele benadering van politiek. Met die aandacht voor affectiviteit stuit hij ten diepste op de transcendente dimensie die elke politieke werkelijkheid kenmerkt. In politiek gekleurde gevoelens sta je voor de impact van God of van afgoden. Een tussenweg is er niet. Juist een christelijke benadering honoreert dat. Bovendien blijft bij Claassens nadruk op autonomie de gemeenschap, hoe belangrijk ook, altijd secundair en instrumenteel ten opzichte van het individu, ten minste in een politieke context. Honoreren wij dat mensen ook in zo'n context opereren voor het aangezicht van God, dan ontstaan andere politieke richtingwijzers. Onder God worden gemeenschappelijkheid en individualiteit gelijkwaardig en ook gelijktijdig. Naast individuele vrijheid zal daardoor ook de opbouw van een goede gemeenschap een volwaardige en zelfstandige doelstelling voor politiek handelen worden. Hoewel ik dus principieel van hem verschil, erken ik volmondig dat Claassens studie uitdaagt en op een voorbeeldige manier ertoe stimuleert om fundamentele politieke bezinning en dagelijkse politieke praktijk niet van elkaar los te maken. "